

Catedra de anatomie umană (cond.: prof. dr. T. Maros, doctor-docent, membru
corespondent al Academiei de științe medicale) a I.M.F. Tirgu Mureș

INIȚIALELE DIN INDEXUL „FABRICII“ LUI VESALIUS

dr. M. Ionescu

Anatomia modernă și renașterea în medicină au început o dată cu publicarea la Basel în anul 1543 a celebrei opere a lui Andreas Vesalius: „De Humani Corporis Fabrica, libri septem“. În anul 1555 apare tot „in folio“ și tot în limba latină o a doua ediție. Cele două ediții publicate în timpul vieții autorului s-au făcut remarcate și prin ilustrațiile ce au fost preluate de urmași, dar au inspirat și pe poeți, pictori, ș.a.m.d.

După Andreas *Vesalius* a urmat la catedra de anatomie de la Padova fostul său profesor, *Realdo Columbo*, care deși a avut dispute personale cu fostul său maestru și-a însușit metoda și punctele de vedere ale acestuia în anatomie, și s-a făcut remarcat prin descrierea corectă în anul 1558 a circulației singelui. *Realdo Columbo* devine apoi profesor de anatomie la Roma, iar la Padova îl urmează *Gabrielle Fallopius*, tot elev și continuator al lui *Vesalius*. După *Columbo* (în anul 1559) urmează ca profesor de anatomie la Roma *Giovanni Valverde*. Acesta publică un tratat de anatomie în limba italiană în anul 1568, precizând în prefață faptul că nu s-a oboșit în mod inutil să-l scrie în limba latină deoarece sînt răspîndite cărțile lui *Vesalius*. Totodată *Valverde* precizează că nu a făcut figuri noi ci le-a preluat pe cele ale lui *Vesalius*, ca că nu se facă confuzii și pentru că acestea „sînt foarte bine făcute”. În anul 1611, *Vidius* scoate un nou tratat de anatomie în limba latină în șapte cărți, după același model al „Fabricii” lui *Vesalius* preluindu-i de asemenea planșele.

Am remarcat în alte studii (3,5) inițialele mari și mici din „Fabrica” lui *Vesalius*, ornamentate în stil renescentist cu figuri care reprezintă scene medicale, avînd valoare atît artistică cît și iatroistoriografică. O dată cu apariția cărții lui *Valverde*, în plină renaștere și la puțin timp după „Fabrica” lui *Vesalius*, se remarcă publicarea anatomiei într-o limbă națională și se observă că s-a dezvoltat tehnicitatea tiparului, dar a scăzut interesul acordat valorii artistice a graficei: inițialele sînt ornamentate simplu cu figuri geometrice, cu motive de frunze și flori.

Ediția I, a „Fabricii” lui *Vesalius*, în continuarea celor 659 de pagini ale textului anatomic, prezintă pe 17 folii nenumerotate (34 pagini), un index intitulat astfel: „*Rerum et verborum in praecedentibus de humani corporis fabrica libris memorabilium index, in quo primus numerus paginam, secundum versum indicat. Anima duertendum tamen etiam, quibus numerus adiectus est, in secundo alphabeto quaerendus esse, quod ileo observavimus, ut errorem in numeris a pagina 312 asque ad finem libri tertij, operarum incuria commisum, emendaremus*”.

În acest index sînt cuprinse ca inițiale ornamentate toate cele 22 litere ale alfabetului latin, adică: A, B, C, D, E, F, G, H, I, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, și Z. Este foarte probabil faptul că ele au fost executate tot de pictorul flamand *Jan Steven* cunoscut sub numele de *Johannes Stephanus van Calcar*, elev din școala lui *Tizian*, care a ilustrat întreaga operă a lui *Vesalius*, sau apartenența lor comportă aceleași discuții care se pot face și asupra celorlalte ilustrații din „Fabrica” (3,5). Noi le prezentăm aci grupate în ordine alfabetică, în figurile nr. 1, 2, 3 și 4. Tiparele sînt proprii acestei opere deși ideile exprimate de ornamentarea lor se pot găsi și în alte cărți din secolul al XVI-lea. Este de relevant aspectul lor artistic cu amprentă renescentistă, dar cîteva din ele redau alegoric scene medicale, avînd deci valoare iatroistoriografică și îmbogățind imaginile ce ni le-am putut forma din alte surse asupra acestui domeniu, al medicinei practicate în secolul al XVI-lea.

Inițiala A este identică cu aceea din textul anatomic avînd dimensiunile de 3,5/3,5 cm; celelalte inițiale au toate 2/2 cm.

Inițialele B, D și X sînt ornamentate cu balauri. Inițialele I și V sînt ornamentate cu motive florale. Urmează apoi seria de inițiale ornamentate cu ființe umane sau semiumane: G cu doi satiri, iar H, M, N, O, P, Q, R, S, T, Y și Z, cu „Putto”. La unele din acestea se distinge clar acțiunea: la N e un războinic înarmat, la P personajul cîntă la un violoncel, la Q personajul cîntă la un fel de chitară, la R mestecă într-un ceain, la Y cîntă cu un instrument de suflat, iar la Z personajul e un culegător. Importante sînt pentru noi însă scenele medicale. Inițiala A este deci repetarea celei din textul anatomic reprezentînd efectuarea unui cateterism la un pacient cu glob vezical. Inițialele C, E, F și L au aceeași temă reprezentînd în diferite variante scena de defecație, pe care în textul anatomic am remarcat-o la inițiala mică L în varianta a doua (4).

Fig. nr. 1

Fig. nr. 2

Fig. nr 3

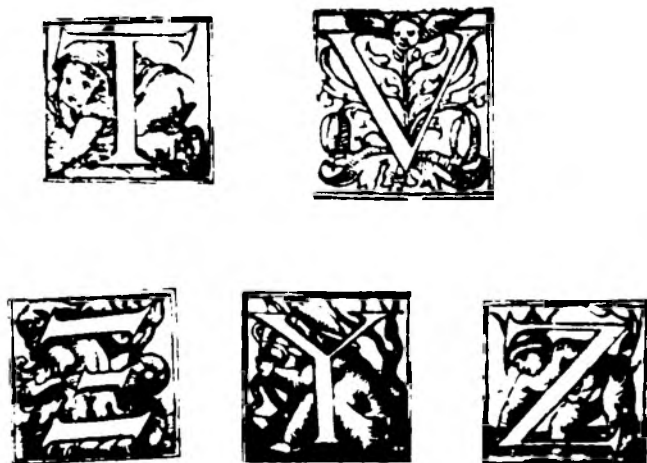

Fig. nr 4

Fig. nr. 5

Fig nr 6

Fig. nr. 7

Fig. nr. 8

În indexul ediției a II-a a „Fabricii” din anul 1555 sînt de asemenea prezente ca inițiale ornamentate toate literele alfabetului latin, pe care noi le redăm grupate în ordine alfabetică în figurile nr. 5, 6, 7 și 8.

Proportional cu caracterele de tipar mai mari ce au fost utilizate la această ediție și inițialele indexului sînt mai mari decît la prima. Ilustrațiile sînt însă evident mai grosolane, dovedind un autor mai puțin inspirat și talentat și ducînd la o pierdere față de ediția I atît din punct de vedere artistic, cît și iatroistoriografic. Putem argumenta această afirmație privind motivele florale de ornamentație a inițialelor L, Q și R care sînt extrem de simpliste, în timp ce altele (D și P) au devenit mult prea încărcate. Apar ca motive noi, leii din inițialele C și E, dar scenele medicale se reduc la două inițiale: A care este identică cu aceea din textul anatomic și F care repetă scena de defecație, probabil efect al unei terapeutici (clismă sau purgație).

Iată deci că deja la ediția a doua a „Fabricii” lui *Vesalius* grafica pierde din valoarea iatroistoriografică, la reeditările după moartea lui *Vesalius* (anul 1564) și la anatomiile scrise după el, inițialele nemaivînd reprezentări medicale.

Sosit la redacție: 13 aprilie 1970.

Bibliografie

1. IONESCU M.: Morfologia normală și patologică (1969), 14/3, 261;
2. IONESCU M.: „Intemeietorul anatomiei moderne, Andreas Vesalius”. Serv. de Ed. Sanit. Tirgu Mureș 1969;
3. IONESCU M.: Rev. Med. (1969), 15, 4, 509;
4. IONESCU M.: Revue d'histoire de la pharmacie (1969), 19, 202, 450;
5. IONESCU M.: Rev. Med. (1970), 16, 2, 234;
6. LOUBIER H.: „Der Bucheinband. Von seinen Anfängen bis zum Ende der 18 Jahrhunderts” Monographien der Kunstgewerbes, XXI/XXII, Ed. Klinkhardt und Biermann, Leipzig 1926;
7. VALVERDE GIOVANNI: „La Anatomia del corpo umano”. In Vinetia nella stamperia de Gipunti, 1586;
8. VESALII BRUXELLENSIS (Andreae): „De Humani Corporis Fabrica, libri septem”. Basileeae, ex Officina Joannis O orini. Mense Junio. 1543;
9. VESALII BRUXELLENSIS (Andreae): „De Humani Corporis Fabrica, libri septem”. Basileeae per Joannem Oporinum. Mense Augusto 1555;
10. VIDI VIDII FLORENTINI: „De anatome corporis humani libri VII”. Venetiis apud Iuntas 1611.